

УДК 615.1:658.7

Ю. Є. Новицька, О. В. Посилкіна, Р. В. Сагайдак-Нікітюк

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ВИТРАТ НА УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ В ОПТОВО-РОЗДРІБНІЙ ЛАНЦІ ФАРМАЦІЇ

Досліджено причини формування запасів для умов фармацевтичних компаній. Проведено аналіз останніх досліджень і публікацій щодо питань оцінювання та класифікації витрат на управління запасами. Запропоновано визначення дефініції «витрати на управління запасами фармацевтичних компаній». Розроблено класифікацію витрат на управління запасами фармацевтичних компаній. Обґрунтовано структуру витрат на закупівлю фармацевтичної продукції, поповнення запасів, утримання запасів та виконання замовлення.

Ключові слова: витрати, запаси, фармацевтична компанія, управління.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах ефективно управління оптовими фармацевтичними компаніями (ОФК) неможливе без використання логістичного підходу. Це пояснюється потенційною можливістю логістики щодо підвищення ефективності їх функціонування шляхом скорочення інтервалів часу між придбанням фармацевтичної продукції і її реалізацією клієнтам. Для більшості фармацевтичних компаній логістичні витрати становлять значну частину сукупних витрат на управління рухом фармацевтичної продукції.

Структура витрат на забезпечення руху товару в компаніях Великобританії та Франції наведена в таблиці 1 [1].

Таблиця 1

СТРУКТУРА ВИТРАТ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХУ ТОВАРУ В КОМПАНІЯХ ФРАНЦІЇ І ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Статті витрат	Питома вага, %	
	Франція	Великобританія
Транспортування	29,3	34,3
Утримання запасів	17,4	18,7
Складування	16,9	15,6
Пакування	11,9	12,5
Обробка замовлення	5,5	5,2
Адміністрування	11,0	12,5

Як видно з наведених даних, витрати на утримання запасів посідають друге місце в структурі

витрат на товарорух. Подібна ситуація має місце і в Данії [11, 13].

За даними агентства США, витрати на складування матеріальних ресурсів становлять 26 % від загальних логістичних витрат [6].

В Україні ж залежно від напрямів діяльності компаній питома вага витрат, пов'язаних з управлінням рухом товарів, становить 5–35 % від обсягів продажу [3]. При цьому найбільшу питому вагу мають витрати на управління запасами (20–40 %), транспортні витрати (15–35 %), витрати на адміністративно-управлінські функції (9–14 %) [1, 10].

Запаси фармацевтичних компаній – це найбільш значуща частина їх майна, яка займає значну питому вагу в загальному обсязі їх активів. Витрати на управління запасами в фармацевтичних компаніях (ФК) складають 20–40 % від загального обсягу логістичних витрат компаній [5].

Ефективно сформована політика управління запасами ФК безпосередньо позначається на результативності їх діяльності, забезпечує позитивні зміни в показниках прибутковості та ліквідності, зміцнює стабільність господарського процесу, а також знижує витрати внаслідок підтримання оптимального розміру запасів. На думку експертів, логістизація процесу управління запасами дозволяє скоротити їх рівень на 30–50 %, що, безумовно, має позитивний вплив на рівень собівартості і цін на фармацевтичну продукцію [13, 14].

Це і зумовлює актуальність проблеми оцінювання й управління витратами на створення запасів в ФК.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми оцінки витрат на управління запасами сьогодні розглядаються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема Б.А. Анікінін, А.М. Гаджинським, В. Гейцем, М.Ю. Григорак, Є.В. Крикавським, Л.Б. Міротінін, М. Окландером, В.І. Сергєєвим, Н.І. Чухрай, И.Е. Тишбаєвим, Д. Ф. Вудом, Д.Л. Вордлоу, Д. Ретліфом, І. Налті та ін. [1-11, 12-16].

Але при цьому спостерігається відсутність єдності думок про сутність та роль витрат на управління запасами, а також не сформовані ознаки їхньої класифікації, що зумовлено різним видом діяльності суб'єктів господарювання, структурою продукції, рівнем її матеріало- і накоемності тощо [5].

Так, В. І. Сергєєв пропонує таку класифікацію логістичних витрат: витрати на елементарні та комплексні логістичні операції; втрати від іммобілізації засобів у запасах; втрати від недостатньої якості логістичного менеджменту та сервісу; витрати на логістичне адміністрування [8].

Б.О. Анікін виділяє витрати на закупівлю, складування, перевезення та інші сфери діяльності підприємства [6].

О.Г. Некрасов поділяє логістичні витрати на витрати, пов'язані з організацією замовлення, його виконанням, поставкою товарно-матеріальних цінностей; витрати на формування та зберігання запасів; транспортно-експедиційні витрати; витрати на зберігання; інші витрати [5].

На думку В. Семенова і Є. Володіна, доцільно виділяти такі види логістичних витрат: трансакційні витрати; витрати на зберігання запасів (вартість капіталу, інвестованого в запаси; витрати на організацію замовлень; витрати на формування та зберігання запасів; витрати від «дефіциту матеріальних ресурсів»); витрати по відправці товарів споживачам; витрати на страхування; адміністративні витрати; інші витрати [5].

Окремі елементи цих витрат містяться у річній звітності підприємства і відбиваються на рахунках бухгалтерського обліку (табл. 2).

Проведений аналіз дозволив зробити висновки, що класифікація логістичних витрат в фармації повинна враховувати фазову декомпозицію, місце їх виникнення, взаємозв'язок з логістичними процесами, видову структуру логістичних витрат; етапи руху потоків, ієрархічний рівень і логістичні операції; фізичне переміщення матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів та специфічні особливості ЛЗ як товару та специфіку діяльності фармацевтичної галузі.

УСЕРЕДНЕНА СТРУКТУРА ВИТРАТ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ, ЯКІ ВІДБИВАЮТЬСЯ НА 91-93 РАХУНКАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

<i>Загальновиробничі витрати (рахунок 91)</i>	
Логістичні витрати у складі накладних витрат (3,3 %)	Питома вага логістичних в них (%)
1. Частина витрат на службові відрядження	0,48
2. Витрати на утримання й експлуатацію машин	2,82
<i>Адміністративні витрати (рахунок 92)</i>	
Логістичні витрати у статтях витрат та їх % у загальній сукупності (11,62 %)	
1. Частина витрат на службові відрядження	0,35
2. Частина витрат на утримання інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського призначення	0,25
3. Частина транспортних послуг	4,83
4. Частина витрат на охорону	2,32
5. Частина витрат на юридичні послуги	0,04
6. Частина витрат на аудиторські послуги	1,95
7. Частина витрат на транспортні послуги	0,08
8. Частина витрат на поштово-телеграфні витрати	0,60
9. Частина витрат на канцелярські послуги	0,20
10. Частина витрат на податки і збори	1,00
<i>Витрати на збут (рахунок 93)</i>	
Логістичні витрати у статтях витрат та їх % у загальній сукупності (71,68 %)	
1. Витрати на утримання підрозділів, що пов'язані зі збутом	30,25
2. Витрати на утримання, ремонт, експлуатацію основних засобів, інших необоротних активів та нематеріальних активів, пов'язаних зі збутом	1,61
3. Витрати, пов'язані із транспортуванням, перевезенням і страхуванням транспортних засобів	18,37
4. Витрати, пов'язані із забезпеченням правил техніки безпеки і охорони праці	0,05
5. Фактичні витрати на гарантійний ремонт і обслуговування продукції	17,65
6. Витрати на зберігання, завантаження, розвантаження і паркування	2,87
7. Інші витрати, пов'язані зі збутом	0,88

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених аналізу логістичних витрат, дослідження з питань класифікації і оцінки витрат, пов'язаних з управлінням запасами в оптово-роздрібній ланці фармації, не проводилися. Крім того, проведені дослідження виявили, що вітчизняні ФК не в повній мірі використовують логістичні підходи до управління запасами, що зумовлює суттєвий рівень, пов'язаних з цим витрат, і відповідно призводить до підвищення цін на ЛЗ.

Тому сьогодні перед ними постає проблема оптимізації витрат на управління запасами ЛЗ, що дозволить ФК стримувати ріст торгової націнки, сприятиме формуванню конкурентоспроможних і доступних для споживачів цін на ЛЗ.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Актуальність проблеми пошуку резервів зниження витрат на просування і розподіл ЛЗ і зумовила необхідність опрацювання науково-практичних підходів до класифікації й оцінки витрат на управління запасами в оптово-роздрібній ланці фармації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою дослідження структури витрат на управління запасами в оптово-роздрібній ланці фармацевтичного сектору застосовувався метод експертного опитування. В якості об'єктів дослідження були обрані наступні компанії: ТОВ «БадМ», ТОВ «Фіто-лек», КП «ЛЮ «Луганська фармація», ТОВ «ІКВЕЛ», ТОВ «Медсервіс».

Витрати на управління запасами в оптово-роздрібній ланці фармації – це сукупність витрат на управління рухом фармацевтичної продукції по всьому логістичному ланцюгу – від виробника ЛЗ до кінцевого споживача.

На підставі проведених досліджень запропоновано витрати на управління запасами поділяти на витрати на закупівлю фармацевтичної продукції ($V_{зак}$); витрати на поповнення запасів ($V_{поп}$); витрати на утримання запасів ($V_{утр}$); витрати на виконання замовлень ($V_{вик}$) (рис. 1).

За результатами дослідження було встановлено, що витрати на закупівлю в досліджуваних ФК становлять в середньому 34,2 %, витрати на поповнення запасів – 17,9 %, витрати на утримання запасів – 26,6 % та витрати на виконання замовлень – 21,3 % (рис. 2).

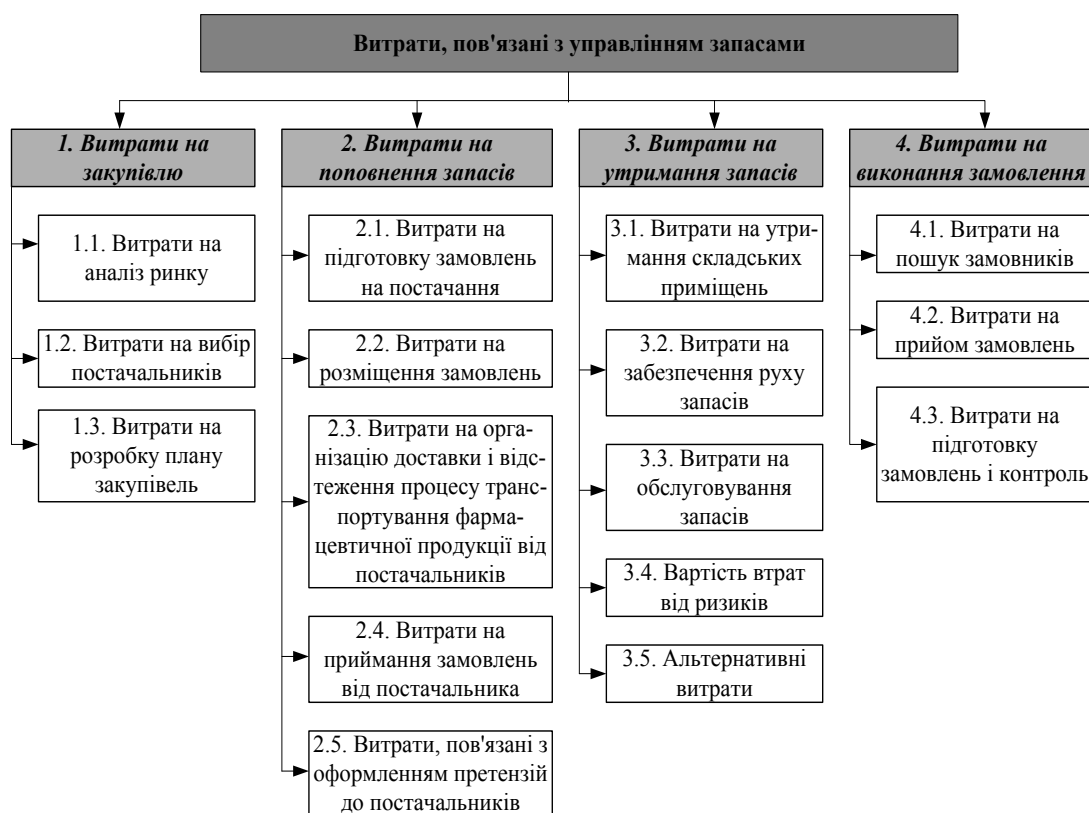

Рис. 1. Запропонована класифікація витрат на управління запасами в оптово-роздрібній ланці фармацевтичного сектору

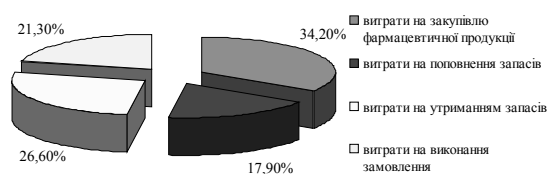

Рис. 2. Усереднена структура витрат на управління запасами в досліджуваних ФК

Витрати на закупівлю складають основну частину витрат, пов'язаних з управління запасами (34,20 %). Вони являють собою витрати фінансових ресурсів безпосередньо на закупівлю фармацевтичної продукції у постачальників та виконання логістичних операцій на цій стадії. До їх складу входять:

- витрати на аналіз фармацевтичного ринку ($V_{ан}$);
- витрати на вибір постачальників ($V_{пост}$);
- витрати на розробку плану закупівель ($V_{пл}$).

Ці витрати ($V_{зак}$) доцільно розраховувати за формулою:

$$V_{зак} = C \cdot Q,$$

де C – закупівельна ціна одиниці фармацевтичної продукції, грн;

Q – розмір замовлення, од.

На підставі проведених досліджень, визначено, що частка витрат на аналіз фармацевтичного ринку в досліджуваних компаніях в середньому дорівнює 40,6 %, витрати на вибір постачальників становлять 34,5 %, витрати на розробку плану закупівель – 24,9 %.

Витрати на поповнення запасів – це витрати ФК, пов'язані з відволіканням обігових коштів у створення запасів фармацевтичної продукції, тобто витрати на підготовку замовлень постачальникам та їх розміщення; організацію доставки та відстеження процесу транспортування фармацевтичної продукції від постачальників до складів ФК; приймання замовлень від постачальників та витрати на оформлення претензій до постачальників (при необхідності) (рис. 3).

Таким чином, витрати на поповнення запасів ($V_{поп}$) відображають собою витрати на матеріальні, фінансові, інформаційні, трудові та інші види ресурсів, необхідні для оформлення та отримання замовлень, що мають місце при плануванні, виконанні та контролі закупівель. Їх доцільно розрахувати за формулою:

$$V_{поп} = \frac{S}{Q} A,$$

де S – потреба в запасах фармацевтичної продукції, од.;

Q – розмір замовлення, од.;

A – витрати на виконання одного замовлення, грн.

Рис. 3. Усереднена структура витрат на поповнення запасів в досліджуваних ФК

Витрати на утримання запасів – це витрати, пов'язані зі зберіганням запасів ФК на складі та підтримання їх відповідної якості, розвантаженням, збитками від крадіжок, псування, старіння, виплатою податків. Також вони враховують альтернативну вартість капіталу, пов'язаного у запасах, витрати на страхування, заробітну плату складського персоналу та ін. До витрат на утримання запасів слід відносити:

- витрати на утримання складських приміщень;
- витрати на забезпечення руху запасів;
- витрати на обслуговування запасів;
- вартість втрат від ризиків;
- альтернативні витрати.

Усереднена структура цих витрат в досліджуваних ФК наведена на рис. 4.

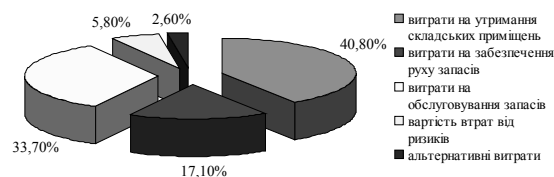

Рис. 4. Усереднена структура витрат на утримання запасів в досліджуваних ФК

Ці витрати пов'язані зі складською діяльністю ФК ($V_{утр}$) та визначаються таким чином:

$$V_{утр} = \bar{Z} \cdot I,$$

де $\bar{Z}$ – середній рівень запасів фармацевтичної продукції, од.;

I – витрати на утримання одиниці запасу, грн.

Витрати на виконання замовлень споживачів зазвичай складаються з витрат на облікові операції (оформлення накладних, записи у журналі, інформація про стан справ і т.п.); зарплату працівників складів та працівників, зайнятих

обробкою замовлень; витрат на пакування та транспортування тощо. До їх складу входять:

- витрати на пошук замовників;
- витрати на прийом замовлень;
- витрати на підготовку замовлень і контроль.

Структура витрат на виконання замовлень в досліджуваних ФК наведена на рис. 5.

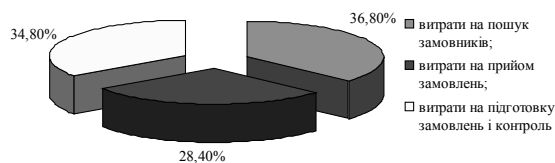

Рис. 5. Усереднена структура витрат на виконання замовлень в досліджуваних ФК

Витрати на виконання замовлень ($V_{\text{вик}}$) можуть визначатися як відношення загальних річних витрат на утримання відділу, який виконує замовлення, та кількості замовлень, отриманих за рік:

$$V_{\text{вик}} = \frac{Z_{\text{сук}}}{N_Q},$$

де $Z_{\text{сук}}$ – сукупні річні витрати на утримання відділу, що виконує замовлення на поповнення запасів фармацевтичної продукції, грн.;

N_Q – кількість виконаних за рік замовлень по всіх позиціях запасу.

Таким чином, проведені дослідження свідчать про значну питому вагу витрат на управління запасами в ФК, що і зумовлює актуальність налагодження управлінського обліку цих витрат. При відповідно налагодженому управлінському обліку дані про витрати на управління запасами повинні накопичуватися в корпоративній інформаційній системі. Їх обробка не потребує значних витрат, коштів та часу і сприятиме своєчасному виявленню резервів оптимізації цих витрат.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

1. Досліджено стан управління витратами, пов'язаними з запасами в Україні та світі.
2. Проаналізовано наукові праці з питань управління витратами, пов'язаними з запасами. На підставі проведених досліджень визначено, що, незважаючи на значну увагу, яку приділяють вчені дослідженню цієї проблематики, спостерігається відсутність єдності думок про сутність та класифікацію витрат на управління запасами, а також не сформовані ознаки їх класифікації у фармацевції.

3. Запропоновано визначення дефініції «витрати на управління запасами» у фармацевції, під якими розуміється сукупність витрат на управління рухом фармацевтичної продукції по всьому логістичному ланцюгу – від виробника ЛЗ до кінцевого споживача.
4. Розроблено класифікацію витрат на управління запасами для оптово-роздрібної ланки фармацевтичного сектору.
5. Обґрунтовано склад витрат на закупівлю фармацевтичної продукції, поповнення запасів, їх утримання та виконання замовлень споживачів.
6. У перспективі подальших розвідок у напрямку управління запасами фармацевтичних компаній наступним етапом є дослідження питань нормування запасів фармацевтичної продукції, обґрунтування найбільш ефективних моделей управління запасами, з одного боку, з метою оптимізації витрат на їх обслуговування, з іншого – з метою максимального задоволення вимог споживачів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Дідіченко Н.Г. Управління логістичними витратами в умовах сучасного підприємства [Електронний ресурс] / Н.Г.Дідченко, Є.В. Женний. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/11_84141.doc.htm
2. Дыбская В. В. Логистика: учеб. / В. В. Дыбская, Е. И. Зайцев, В. И. Сергеев, А. И. Стерлингова; под ред. В. И. Сергеева. – М.: Эксмо, 2008. – 944 с.
3. Крикавський Є. В. Економіка логістичних систем: моногр. / за наук. ред. Є. В. Крикавського. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2008. – 596 с.
4. Крикавський Є. В. Логістичні системи: навч. посіб. / Є. В. Крикавський, Н. В. Чернописький. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – 264 с.
5. Логістичний менеджмент фармацевтичного підприємства: моногр. / О. В. Посилкіна, Р. В. Сагайдак-Нікітюк, Г. В. Загорій та ін. – Х.: НФаУ, 2011. – 772 с.
6. Логистика: учебник / Б. А. Аникин, В. В. Дыбская, А. А. Колобов; под. ред. Б. А. Аникина; [3-е изд.], перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 367 с.
7. Сергеев В. И. Корпоративная логистика. 300 ответов на вопросы профессионалов / [под общ. и науч. ред. проф. В. И. Сергеева]. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 976 с.

8. Сергеев В. И. Логистика в бизнесе : учебник / В. И. Сергеев. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 608 с.
9. Сергеев В. И. Менеджмент в бизнес-логистике / В. И. Сергеев. – М. : Прогресс, 2009. – 761 с.
10. Рудніченко, Є. М. Логістичні витрати підприємства: аналіз складу та структури [Текст] / Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2011. – № 23(11). – С. 172-179.
11. Уотерс Д. Логистика: управление цепью поставок / Д. Уотерс ; [пер. с англ.]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 503 с.
12. APICS Dictionary. – 8 ed. – Chicago : American Production and Inventory Control Society, 2008. – 84 p.
13. Christopher M. Logistics and Supply Chain Mangament. Strategies for Reducing Cost and Impoving Service / M. Christopher. – 2 ed. – London : Financial Temes-Pitman Publishing, 2008. – 80 p.
14. Dowdell S. The Ties That Bond / S. Dowdell // J. Supermarket News. – 2006. – № 4. – P. 19.
15. Markiewicz J. Oczekiwania na ustiigi ze strony instytucji otoczenia biznesu z zakresu szeroko pojętej innowacyjności. Raport z badania / J. Markiewicz. – Szczecin, 2007. – 306 s.
16. Pfohl H. Ch. Systemy logistyczne. Biblioteka logistyke / H. Ch. Pfohl. – Poznan, 2008. – 420 s.

УДК 615.1:658.7

Ю. Е. Новицкая, О. В. Посылкина, Р. В. Сагайдак-Никитюк
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЗАТРАТ НА УПРАВЛЕНИЕ
ЗАПАСАМИ В ОПТОВО-РОЗНИЧНОМ ЗВЕНЕ ФАРМАЦИИ

Исследованы причины формирования запасов для фармацевтических компаний. Проведен анализ исследований и публикаций по вопросам оценки и классификации затрат на управление запасами. Предложено определение дефиниции «расходы на управление запасами фармацевтических компаний». Разработана классификация расходов на управление запасами фармацевтических компаний. Обосновано структуру расходов на закупку фармацевтической продукции, пополнение запасов, содержание запасов и выполнение заказа.

Ключевые слова: расходы, запасы, фармацевтическая компания, управление.

UDC 615.1:658.7

Yu. Y. Novitskaya, O. V. Posilkina, R. V. Sahaidak-Nikitiuk
METHODICAL APPROACHES OF COST VALUATION FOR INVENTORY MANAGEMENT
IN THE WHOLESALE AND RETAIL PHARMACEUTICAL BRANCH

It has investigated reasons for inventory formation for pharmaceutical companies. It has analyzed of recent research and publications in relation to costs evaluation and classification for inventory management. It has offered the definition “cost for inventory management of pharmaceutical companies”. It has formulated the classification of cost for inventory management of pharmaceutical companies. It has grounded cost structure for pharmaceutical products, replenishment, holding of a stock and fulfillment of an order.

Key words: costs, inventory, pharmaceutical company management.

Адреса для листування:
 61140 м. Харків, вул. О. Невського, 18
 Кафедра управління
 та економіки підприємства НФаУ
 Тел. (057)771-81-47
 E-mail: kaf.ep.nfay@rambler.ru

Надійшла до редакції:
 24.12.2014